

**РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА
ЯК СУБ'ЄКТА СПІЛКУВАННЯ**

У статті розглянуто різні підходи до вивчення проблеми розвитку особистості студента. Аналізується психологія студентської молоді

як суб'єкта спілкування. Окреслені основні напрями розвитку комунікативних здібностей у ВНЗ.

Ключові слова: суб'єкт, спілкування, студентство, розвиток.

Сьогодні, у нових економічних умовах, особливого значення набуває різнобічний розвиток особистості. Конституцією України закріплено право громадян на всебічний розвиток особистості, що передбачає гармонію розвитку інтелектуальної, духовної, емоційної та фізичної сфер людини, а також виявлення її інтересів, нахилів і здібностей. Одним із важливих чинників розвитку особистості є спілкування. Проте лише одиниці знають і вміють використовувати психологічні закони та правила комунікації. Тому необхідно, щоб суб'єкти спілкування мали сформовані навички взаємодії. З особливою гостротою постає ця проблема у 18–25 років, коли завершується розвиток суб'єктної активності особистості як цілісної системи та настає час її практичної реалізації. У цей період з'являється нова детермінанта саморозвитку: самоставлення до себе як до суб'єкта активності. Тобто актуальним для розвитку комунікативних умінь є студентський вік.

Загальнотеоретичні проблеми спілкування досліджуються в працях таких психологів, як Б. Г. Ананьєв, В. С. Виготський, Б. Ф. Ломов, В. М. Мясіщев, С. Л. Рубінштейн, які розглядають спілкування як умову психічного розвитку особистості. Особлива увага приділяється спілкуванню, в контексті вивчення його впливу на свідомість суб'єкта, у працях таких психологів, як В. Ю. Борєв, А. А. Брудний, А. А. Деркач, В. А. Кан-Калик, А. В. Коваленко, О. О. Леонтьєв, А. П. Назаретян, В. Ф. Петренко, Є. В. Селєзньов, В. І. Степанський, О. К. Тихомиров, Ю. А. Шерковін та ін. У вітчизняній психології вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування зробили Г. О. Балл, О. Ф. Бондаренко, Ж. П. Вірна, О. К. Дусавицький, М. М. Заброцький, Г. С. Костюк, В. В. Клименко, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, Ю. І. Машбиць, С. О. Мусатов, М. В. Савчин, В. А. Семиченко, І. О. Синиця, Н. В. Чепелева та ін.

Особистість як суб'єкт спілкування визначається Є. В. Руденським за такими характеристиками: типологічною (на підставі якої визначаються типологічні якості особистості та їх реалізація у спілкуванні); статусною (соціально-психологічний статус особистості розкривається в її соціально-психологічних якостях); диспозиційною

(визначає фіксовану в соціальному досвіді схильність особистості до спілкування); функціональною (визначає функції особистості як суб'єкта спілкування); технологічною (визначає рівень комунікативної компетенції особистості, її володіння навичками соціально-психологічної взаємодії).

Готовність людини до повноцінного міжособистісного спілкування — це складний багатокомпонентний процес, який передбачає одночасний розвиток психіки індивіда в кількох взаємопов'язаних напрямках. Головне в ньому — формування гуманістичного комунікативного ядра особистості, яке передбачає досягнення такого відображення будь-якої людини, ставлення до неї та її поведінки, коли вона сприймається як найвища цінність [5, 386].

Забезпечення студентів широким діапазоном комунікативних знань, формування в них комунікативних умінь і навичок є обов'язковою складовою розвитку та становлення особистості. Але важливого значення також набуває сприятливий соціально-психологічний клімат групи, який стимулює спілкування, міжособистісну взаємодію й тим самим сприяє формуванню стосунків, задоволеності від спілкування і своєї належності до цієї студентської групи.

На підставі аналізу особливостей особистості формується її психодіаграма як суб'єкта спілкування. Вона складається з таких підструктур: психологічні особливості, психічні процеси (сприймання, пам'ять, уява, мислення), психічні стани (втомленість, апатія, стрес, депресія, збудження) та психічні відносини (емоційні, вольові, інтелектуальні). Такі прояви особистісної суб'єктивності у спілкуванні потребують від особистості знання власних типологічних особливостей. Для цього можуть застосовуватися методи аутопсиходіагностики типологічних особливостей особистості як суб'єкта спілкування.

Аналіз наукових досліджень проблеми спілкування дає змогу зробити висновок про недостатній рівень розроблення теорії навчального спілкування, яка передбачає відмову від лінійної «суб'єкт-об'єктної» або «суб'єкт-суб'єктної» схеми процесу спілкування та звернення до «суб'єкт-предмет-суб'єктної» схеми. За такою системою одержувач інформації розуміється вже як активний суб'єкт, який сам впливає на породження і передання інформації, а не як пасивний елемент комунікативного процесу. А такі поняття, як «продукт» і «продуктивність» мають різний смисл: перше — відповідає об'єктивній властивості будь-якої взаємодії

(зокрема й механічної), а друге — постає соціальною характеристикою, що включає особистісні, етнічні, класові та інші моменти.

Отже, розвиток особистості студента як суб'єкта спілкування належить до пріоритетних напрямів сучасного етапу психолого-педагогічної науки. Важливу роль відіграє вчасна і об'єктивна діагностика здібностей щодо спілкування. Зокрема, це стосується діагностики особливостей рис характеру й темпераменту, особливостей вольової регуляції дій, рівня тривожності та локус-контролю, здатності до емпатії, а також особливостей поведінки за конфліктних ситуацій.

Одним із ефективних засобів розвитку здібностей щодо спілкування є активні методи навчання. Їх можна розподілити на такі групи:

1. Дискусійні методи: групова дискусія, розбір випадків із практики спілкування, аналіз ситуацій тощо.

2. Ігрові методи: дидактичні й творчі ігри, ділові (управлінські) ігри; рольові ігри (поведінкове навчання, ігрова психотерапія, психодраматична корекція); конгрра (трансактний метод усвідомлення комунікативної поведінки).

3. Комунікативний тренінг.

Основними відмінностями активних методів є колективна пізнавальна діяльність учасників груп, групові дискусії, виконання спеціально дібраних комплексів психотехнічних вправ. Підвищення компетентності у спілкуванні відбувається через набуття знань, формування вмінь, навичок спілкування, а також визначення особливостей поведінки під час реалізації ділових ігор.

Особливість такої форми навчання полягає в тому, що той, хто навчається, займає в ній активну позицію, а набуття навичок відбувається під час проживання, особистого досвіду поведінки, відчуження. Тренінги та ділові ігри спрямовано на розвиток умінь і навичок спілкування. Активне соціально-психологічне навчання у групі дає його учасникам можливість пізнавати причини труднощів у спілкуванні особистісного характеру. Враховуючи, що будь-яке професійне спілкування передбачає контакт з іншими людьми в ігрових і навчальних ситуаціях, важливою є гуманістична спрямованість активного соціально-психологічного навчання.

Спрямованість сучасної педагогіки на гуманізацію навчання ініціює переоцінку традиційних поглядів на природу педагогічних протиріч і технологію їх подолання. Перехід до суб'єкт-суб'єктного моделювання освітньо-виховного процесу, організація його як

партнерського співробітництва висуває на передній план проблему гармонізації взаємин його суб'єктів. Особливого значення набуває соціально-перцептивна культура викладача, що забезпечує їхнє взаєморозуміння та взаємоприйняття. Отже, сьогодні на зміну авторитарній педагогіці йде педагогіка партнерства. Вона виходить із концепції людини як найвищої цінності — як мети всього суспільного прогресу. Педагогіка партнерства орієнтована не на передавання людині тієї чи іншої суми знань, а на всебічний розвиток особистості. Така педагогіка відкидає систему примусів, заборон, покарань як методів виховання і виступає проти насильства у навчанні. Викладач не керує студентом, а співпрацює з ним. Його позиція не «над студентами», а разом з ними і на чолі них. Студенти і викладачі мають почувати себе єдиним колективом. Проте на сьогоднішній день ще й досі переважає авторитарний стиль педагога у спілкуванні зі студентами. Це формує навчену безпорадність, тому можна не дивуватися соціальній пасивності юнаків і дівчат.

Форми спілкування викладачів і студентів багато в чому залежать від соціокультурних й індивідуально-психологічних якостей взаємодіючих суб'єктів, а також від сталих у вищого навчального закладу традицій, норм і правил спілкування.

Розходження у взаємних очікуваннях викладачів і студентів охоплюють широке коло проблем від ціннісних орієнтацій до якості одержуваних знань й ефективності їх засвоєння. Проведені в Росії дослідження показали, що, на думку студентів, значна частина конфліктів типу «студент — викладач» виникає через низький професійний рівень викладачів. Багатьох студентів не влаштовує догматизм і відрив суспільно-політичних наук від реального життя. Своє негативне ставлення до проблем навчального курсу з соціально-економічних дисциплін висловив кожен третій студент.

Отже, розвиток особистості студента як суб'єкта спілкування стимулює надбання соціально та професійно значущих якостей і вмінь, які дають йому змогу більш успішно орієнтуватись у життєво важливих процесах, ставати конкурентоспроможними спеціалістами. Про достатній рівень сформованості комунікативних навичок свідчить здатність студентів органічно інтегруватись у різні соціальні групи.

Формування комунікативної компетентності, таким чином, залежить від певних умов навчального процесу. Найголовніше, на нашу думку, це перехід партнерів у навчальному процесі з об'єкт-суб'єктної і суб'єкт-об'єктної форм спілкування на суб'єкт-суб'єктну форму.

В статье рассмотрены различные подходы к развитию личности студента. Анализируется психология студенческой молодежи как субъекта общения. Предложены основные направления развития коммуникативных способностей в вузе.

Ключевые слова: субъект, общение, студенчество, развитие.

In this article we expose different approaches to the determined problem of developing personality. The students as a subject of relations are analyzed. The basic directions of development an aptitude for communicative of the Higher Educational Establishments are suggested.

Key words: subject, relation, students, development.

Література

1. *Вех І. Д.* Особистісно зорієнтоване виховання. — К., 1998.
2. *Бодалев А. А.* Личность в общении. — М. : Педагогика, 1983.
3. *Гольдштейн А., Хомик В.* Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. — К. : Либідь, 2003.
4. *Кон І. С.* Социология личности. — М. : Политиздат, 1967.
5. *Орбан-Лембрик Л.* Особистість у контексті соціально-психологічної парадигми // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / за ред. С. Д. Максименка, В. Т. Циби, Ю. Ж. Шайгородського та ін. — К., 2003.
6. *Петровская Л. А.* Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. — М. : МГУ, 1989.